

Αχιλλέας Μίτιλης
Σχολικός Σύμβουλος Π.Ε.
9^{ης} Περιφέρειας Πειραιά

Παιδαγωγικές παράμετροι της λειτουργίας του Ολοήμερου Σχολείου

Α. Γενικά

Είναι γεγονός ότι το Ολοήμερο Σχολείο έχει πλέον καθιερωθεί σαν θεσμός στην ελληνική κοινωνία. Είναι επίσης γεγονός ότι εξακολουθούν να υπάρχουν αρκετές ατέλειες και παραλείψεις στον τρόπο λειτουργίας του. Κι αν στο παρελθόν μιλούσαμε για «περίοδο ανοχής», σε λίγο θα μιλάμε για «περίοδο ενοχής» για τις ενέργειες που δεν έγιναν.

Πιο συγκεκριμένα, από την πρώτη μέρα της λειτουργίας του, ο θεσμός του Ολοήμερου Σχολείου χρειαζόταν μια πίστωση χρόνου, για να καθιερωθεί στις συνειδήσεις, αλλά και για να διορθώσει τις ατέλειές του. Σε μια παλαιότερη εισήγηση είχαμε παρομοιάσει το Ολοήμερο Σχολείο με το οδικό δίκτυο της χώρας, το οποίο έχει πολλές ατέλειες, λακκούβες, αφύλακτες διαβάσεις κλπ. θέτοντας σε κίνδυνο την ασφάλεια και τη σωματική ακεραιότητα των οδηγών που κινούνται σ' αυτό. Τι γίνεται σ' αυτήν την περίπτωση; Περιμένουμε μέχρι να τελειοποιηθεί το οδικό σύστημα και απαγορεύουμε την κυκλοφορία των οχημάτων ή την επιτρέπουμε και λειτουργούμε με το υπάρχον οδικό σύστημα και στην πορεία γίνονται οι όποιες βελτιώσεις και τροποποιήσεις απαιτούνται για την επίλυση των προβλημάτων που υπάρχουν, αλλά και αυτών που, σίγουρα, θα εμφανιστούν στην πορεία της λειτουργίας του; Η απάντηση είναι προφανής.

Στην πορεία λοιπόν του Ολοήμερου Σχολείου διαπιστώθηκαν κάποιες ατέλειες και παραλείψεις, που πρέπει να διορθωθούν. Η έλλειψη κατάλληλων χώρων και, κυρίως, εργαστηρίων, στα περισσότερα διδακτήρια, η χαλαρή σχέση εργασίας και η καθυστέρηση στις πληρωμές των περισσότερων εκπαιδευτικών που εργάζονται σ' αυτό, η προβληματική σίτιση των μαθητών κλπ. είναι μερικά από τα σημαντικότερα προβλήματα που παρουσιάστηκαν. Η σημερινή συνάντηση δεν μπορεί να δώσει λύση σ' αυτά τα προβλήματα, θα επιχειρήσει όμως να βοηθήσει στην επίλυση ενός άλλου προβλήματος που αναφέρεται αρκετές φορές, τόσο από τους γονείς όσο και από τους εκπαιδευτικούς που διδάσκουν στο Ολοήμερο Σχολείο, και δεν είναι άλλο από την παιδαγωγική προσέγγιση και τον παιδαγωγικό χαρακτήρα της λειτουργίας του.

Πράγματι, ο τρόπος λειτουργίας, οι στόχοι και η γενικότερη φιλοσοφία του Ολοήμερου Σχολείου παρουσιάζουν εξαιρετικό ενδιαφέρον, και από παιδαγωγική άποψη, προσφέρονται δε για περισσότερη διερεύνηση και προβληματισμό. Σύμφωνα με την Φ.50/76/121153/Γ1/13-11-2002 υπουργική απόφαση οι δύο στόχοι του Ολοήμερου Σχολείου είναι:

α. Η εμπέδωση των γνώσεων και δεξιοτήτων που διδάσκονται οι μαθητές στο πρωινό πρόγραμμα και

β. Ο εμπλουτισμός του πρωινού προγράμματος με επιπλέον διδακτικά αντικείμενα.

Για τον μεν πρώτο στόχο έχουμε να παρατηρήσουμε ότι είναι αυτός που ικανοποιεί περισσότερο τους γονείς, ειδικά τους εργαζόμενους, και καθιστά το θεσμό του Ολοήμερου Σχολείου ιδιαίτερα επιθυμητό και χρήσιμο σ' αυτούς. Ο δεύτερος στόχος του Ολοήμερου Σχολείου (ο εμπλουτισμός του πρωινού προγράμματος δηλαδή) είναι αυτός που συγκινεί περισσότερο τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς, καθώς εισάγονται στο Σχολείο νέα εκπαιδευτικά αντικείμενα και δραστηριότητες, που είναι ιδιαίτερα ενδιαφέροντα, ελκυστικά και χρήσιμα και συμπληρώνουν, αν όχι εκπληρώνουν, τους σκοπούς της εκπαίδευσης.

Η εισαγωγή στις νέες τεχνολογίες, η μουσική και μουσικοκινητική αγωγή, ο χορός, η θεατρική αγωγή, τα εικαστικά κλπ. είναι μερικές μόνο από τις νέες δραστηριότητες που μπήκαν στη ζωή των μαθητών και κατ' επέκταση του σχολείου. Από εκεί όμως ξεκινούν τα προβλήματα και οι δυσκολίες. Η φύση και ο χαρακτήρας αυτών των νέων γνωστικών αντικειμένων απαιτούν για την εφαρμογή τους κατάλληλα καταρτισμένους εκπαιδευτικούς, ικανούς να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις των νέων γνωστικών αντικειμένων, και, επιπλέον, ξεχωριστούς χώρους μέσα στο Σχολείο, όπως για παράδειγμα αίθουσες πληροφορικής, καλλιτεχνικά εργαστήρια, γυμναστήρια, αίθουσες Μουσικής, Αγγλικών κλπ.

B. Η ψυχοσωματική κατάσταση των μαθητών

Πιστεύουμε ότι η όποια παιδαγωγική προσέγγιση της λειτουργίας του Ολοήμερου Σχολείου πρέπει να έχει σαν αφετηρία την κόπωση των μαθητών και να επιδιώκει, με διάφορους τρόπους, να κάνει περισσότερο ευχάριστη και δημιουργική την παρουσία τους σ' αυτό. Οι μαθητές προέρχονται από μια κουραστική μέρα και έχουν ανάγκη από λίγη ηρεμία και ξεκούραση. Αυτό θα πρέπει να το έχει πάντα υπ' όψη του ο εκπαιδευτικός του Ολοήμερου Σχολείου και να προσφέρει στα παιδιά τα «ευχάριστα διαλείμματα» που απαιτούνται, για να διατηρείται η προσοχή τους σε ένα ικανοποιητικό (μεσαίο) επίπεδο διέγερσης (Κολιάδης, 2002: 298). Επίσης, καλό είναι να υπάρχει και μια «γωνία ευκαιριακής χαλάρωσης», δηλ. ένας χώρος με μεγαλύτερο βαθμό ιδιωτικότητας, όπου οι μαθητές χαλαρώνουν, μελετούν ή αναπαύονται (Πυργιωτάκης et al., 2002: 238).

Ευτυχώς, η φύση και ο χαρακτήρας αρκετών από τα διδακτικά αντικείμενα του Ολοήμερου Σχολείου προσφέρονται για το σκοπό αυτό και, χάρη στην ποικιλία και τον πλουραλισμό των ερεθισμάτων τους, δίνουν αρκετές ευκαιρίες στο παιδί για ξεκούραση, αλλά και για ενασχόληση με πρωτότυπες και άκρως ενδιαφέρουσες δραστηριότητες, που δεν τους προσφέρονται πουθενά αλλού.

Πράγματι, οι ρυθμοί του σύγχρονου τρόπου ζωής, η επαγγελματική απασχόληση και των δυο γονέων, η απουσία άλλων συγγενών (παππούδες,

γιαγιάδες κλπ.) από το σπίτι, η ελαχιστοποίηση του ελεύθερου χρόνου και των ωρών συνέντευξης των μελών της οικογένειας, οδηγούν τα σημερινά παιδιά σε απομόνωση και αντικοινωνική συμπεριφορά. Στις σύγχρονες οικογένειες σπανίζουν οι ευκαιρίες για ελεύθερο παιχνίδι, κοινωνικές συναναστροφές και επαφή με το φυσικό περιβάλλον και τον κοινωνικό περίγυρο. Μοναδική παρηγοριά, αλλά όχι και ιδανική, των παιδιών των σύγχρονων οικογενειών αποτελεί η τηλεόραση, «η ηλεκτρονική μπίμπι σίτερ» (Greenfield, 1988), όπως αποκαλείται, η οποία όμως περισσότερο βλάπτει παρά ωφελεί τα παιδιά με τα προγράμματα που προβάλλει.

Σύμφωνα με έρευνες που έχουν γίνει (Bauer & Zimmermann, 1989), τα σημερινά παιδιά περνούν, κατά μέσο όρο, δυόμισι ώρες την ημέρα μπροστά στην τηλεόραση και, ανάλογα από το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο της οικογένειας ο χρόνος αυτός, αλλά και η ποιότητα των εκπομπών που παρακολουθούν τα παιδιά μεταβάλλεται. Παιδιά που προέρχονται από κατώτερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα καταναλώνουν περισσότερο χρόνο στην τηλεόραση και παρακολουθούν, κατά κανόνα, χαμηλότερης ποιότητας εκπομπές. Επιπλέον, αρκετά παιδιά καταναλώνουν το χρόνο τους σε διάφορα ηλεκτρονικά παιχνίδια μέσω βίντεο ή Η/Υ, τα οποία, εκτός του ακατάλληλου περιεχομένου τους, οδηγούν τα παιδιά σε μια εικονική και επίπλαστη πραγματικότητα, που πολύ απέχει από την αληθινή.

Η ποικιλία και ο χαρακτήρας των γνωστικών αντικειμένων και των δραστηριοτήτων του Ολοήμερου Σχολείου προσφέρονται για μια καλύτερη και περισσότερο ζωντανή επαφή των μαθητών με το φυσικό και το κοινωνικό τους περιβάλλον, ενώ συμβάλλουν στην ανάπτυξη ενδοομαδικών και διομαδικών σχέσεων, μέσα από το κλίμα συνεργασίας που αναπτύσσεται. Επιπλέον, προσφέρεται στον εκπαιδευτικό η δυνατότητα για διαθεματική και πολυαισθητηριακή διδασκαλία (Κολιάδης, 2002: 296), σύμφωνα με την οποία ο εκπαιδευτικός χρησιμοποιεί πολλαπλά αισθητηριακά κανάλια προκειμένου να προκαλέσει την προσοχή και το ενδιαφέρον των μαθητών του κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας. Βέβαια, σ' αυτό το θέμα καλό θα ήταν να υπάρχει συνεργασία των εκπαιδευτικών του Ολοήμερου Σχολείου, τόσο μεταξύ τους όσο και με τους εκπαιδευτικούς της πρωινής ζώνης.

Τέλος, είναι πολύ σημαντικό να μην κατακρίνονται οι μαθητές για τις, όποιες, αποτυχίες τους, αλλά να ενισχύονται θετικά και να ενθαρρύνονται στις προσπάθειές τους. Η μεγαλύτερη προσφορά του εκπαιδευτικού στους μαθητές του είναι η διατήρηση υψηλών προσδοκιών γι' αυτούς και η προσπάθεια από μέρους του για επαλήθευσή τους (Rosenthal R. & Jacobson L. Ο Πυγμαλίων μες στην τάξη. 1968).

Γ. Οι χώροι του Ολοήμερου Σχολείου

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, ο θεσμός του Ολοήμερου Σχολείου δημιούργησε πρόσθετες ανάγκες σε εργαστήρια και βοηθητικές αίθουσες, που δεν είχαν προβλεφθεί κατά την κατασκευή των περισσότερων διδακτηρίων της χώρας, αλλά είναι επιτακτική ανάγκη να βρεθούν και να εξοπλιστούν για την

καλύτερη λειτουργία του. Επιπλέον, με δεδομένη την ανάγκη για σίτιση των μαθητών, καθώς είναι πολλές οι ώρες της παραμονής τους στο Ολοήμερο Σχολείο, θα πρέπει να καταβληθεί ιδιαίτερη φροντίδα και μέριμνα για την εξεύρεση κατάλληλων χώρων που θα καλύπτουν και θα ικανοποιούν και αυτήν την δραστηριότητα.

Η πιο λειτουργική και αποτελεσματική λύση θα ήταν η προσθήκη μερικών αιθουσών στα υπάρχοντα διδακτήρια ανάλογα με τις ελλείψεις που παρατηρούνται είτε με οριζόντια είτε με καθ' ύψος επέκτασή τους. Είναι προφανές όμως, ότι αυτού του είδους οι λύσεις είναι χρονοβόρες και πολυδάπανες. Ταυτόχρονα δεν πρέπει να διαφεύγει της προσοχής η αναγκαιότητα συνυπολογισμού άλλων παραμέτρων, όπως π.χ. η διεξαγωγή εδαφολογικών ερευνών και ελέγχων των συντελεστών δόμησης καθώς και η εξασφάλιση των αναγκαίων πιστώσεων για την υλοποίησή τους, στο βαθμό που αυτό βέβαια είναι εφικτό και προβλέψιμο.

Έτσι, είμαστε αναγκασμένοι να περιοριστούμε σε πρόχειρες λύσεις μέχρι να δημιουργηθούν οι κατάλληλες προϋποθέσεις για την εξεύρεση μόνιμων και περισσότερο λειτουργικών χώρων για τις ανάγκες του Ολοήμερου Σχολείου.

Μία γρήγορη και εύκολη λύση είναι η «διαίρεση» με κάποιο διαχωριστικό παραβάν από ξύλο ή άλλο υλικό, ενός μεγάλου χώρου σε άλλους μικρότερους. Είναι μια πρακτική λύση που ήδη εφαρμόζεται σε αρκετά Σχολεία μέχρι να βρεθεί κάτι καλύτερο. Επίσης, η αλλαγή στη χρήση μιας ή περισσότερων αιθουσών μπορεί να προσφέρει κάποιες πρόχειρες αλλά ικανοποιητικές λύσεις. Ανάλογα με την κατασκευή της κάθε σχολικής μονάδας θα υπάρχουν κάποιοι χώροι, που με μικρές αλλαγές και βελτιώσεις μπορούν να καλύψουν ανάγκες του Ολοήμερου Σχολείου. Οι χώροι αυτοί μπορεί να είναι κάποια βοηθητικά γραφεία, που δεν χρησιμοποιούνται, αίθουσες Αρχείου ή Εποπτικών Μέσων ή κυλικεία που δε λειτουργούν κλπ.

Τέλος, η διπλή χρήση μιας αίθουσας (π.χ. αίθουσα πολλαπλών χρήσεων και εργαστήριο Μουσικής και Μουσικοκινητικής Αγωγής, εργαστήριο Φυσικών Επιστημών και αίθουσα Πληροφορικής, αίθουσα πολλαπλών χρήσεων και χώρος εστίασης μαθητών) προσφέρει άμεσες, γρήγορες και λειτουργικές λύσεις. Σ' αυτήν την περίπτωση καλό είναι να μη χρησιμοποιούνται αίθουσες διδασκαλίας της πρωινής ζώνης για διπλή χρήση, γιατί οι αίθουσες αυτές αργούν να εκκενωθούν από τους μαθητές και ο εκπαιδευτικός του Ολοήμερου δεν τις έχει στη διάθεσή του όταν τις χρειάζεται για προετοιμασία και προπαρασκευή. Πέραν τούτου, δημιουργούνται προστριβές με το δάσκαλο και τους μαθητές της τάξης στην οποία ανήκει η αίθουσα και προκαλούνται συχνά παράπονα για τυχόν απώλειες αντικειμένων και μικροζημιές.

Κατά την επιλογή των χώρων για χρήση του Ολοήμερου θα πρέπει να δοθεί η απαραίτητη προσοχή ώστε να ικανοποιούνται οι προτεραιότητες της παιδικής κλίμακας και της συνέχισης του οικογενειακού χώρου, αλλά και της κόπωσης των μαθητών. Προτείνεται να επιλεγούν μικρές αίθουσες και βοηθητικοί χώροι, ο εξοπλισμός τους να γίνει με μικρά και ελαφρά έπιπλα, η κατασκευή των παραθύρων να είναι σε ύψος 60-70 εκατ. από το δάπεδο κλπ. Όσον αφορά το σχήμα της αίθουσας, προτείνεται η τετράγωνη αίθουσα, η οποία προσφέρει στο

παιδί μια σχετική ελευθερία κινήσεων και είναι περισσότερο ευέλικτη και λειτουργική σχετικά με τις σύγχρονες μορφές διδασκαλίας. Για παράδειγμα προσφέρεται για τη διδασκαλία με ομάδες μέσα στη σχολική τάξη, τη μετακίνηση των θρανίων ανάλογα με τις δραστηριότητες και τη φύση του μαθήματος, τη διάταξη των θρανίων σε σχήμα «Π» ή σε ημικυκλική διάταξη. Τέλος, προτείνεται ο χρωματισμός της εσωτερικής επιφάνειας των τοίχων σε τρεις ζώνες, αφού το ύψος των μαθητών είναι δυσανάλογα μικρό με το ύψος των αιθουσών διδασκαλίας (Πυργιωτάκης et al., 2002: 233, Ματσαγγούρας, 1998: 60):

α) Η πρώτη (κατώτερη) ζώνη που ξεκινά από το πάτωμα και φτάνει μέχρι το κάτω μέρος των παραθύρων. Είναι η ζώνη με την οποία έρχονται περισσότερο σε επαφή οι μαθητές και γι' αυτό το λόγο επιλέγονται έντονα χρώματα που αρέσουν στα παιδιά και ταιριάζουν αρμονικά με τα χρώματα των θρανίων, των επίπλων και άλλων μικροαντικειμένων που βρίσκονται σ' αυτό το ύψος της αίθουσας.

β) Η δεύτερη (μεσαία) ζώνη που ξεκινά από το κάτω μέρος των παραθύρων και φτάνει μέχρι το πάνω μέρος της πόρτας ή/και των παραθύρων (περίπου 2,10 μ.). Είναι η ζώνη που περιλαμβάνει τους πίνακες, διάφορες διακοσμητικές εικόνες, χάρτες, φανελοπίνακες με τα έργα των παιδιών κλπ. Η ζώνη αυτή βάφεται με λιγότερο έντονο χρώμα (λευκό ή κάποιο άλλο χρώμα αραιωμένο με λευκό).

γ) Η τρίτη (ανώτερη) ζώνη ξεκινά από το τέλος της μεσαίας ζώνης και φτάνει μέχρι την οροφή της αίθουσας. Η ζώνη αυτή από οπτική άποψη είναι η πλέον αδιάφορη για τους μαθητές, επειδή έρχονται σπάνια σε οπτική επαφή και γι' αυτό το λόγο βάφεται συνήθως στο ίδιο χρώμα με την οροφή με κάποιο χρώμα που ηρεμεί και ξεκουράζει τους μαθητές.

Οι παρεμβάσεις αυτού του είδους προστατεύουν το παιδί από τον γιγαντισμό του δομημένου περιβάλλοντος ενός σχολικού κτηρίου, σέβονται και αξιοποιούν τις ιδιαιτερότητες της ηλικίας και της ψυχοδιανοητικής του κατάστασης.

Δ. Η παρουσία αλλοδαπών μαθητών

Είναι γνωστό ότι, τα τελευταία χρόνια, η Ελλάδα από παραδοσιακή χώρα αποστολής μεταναστών έχει παράλληλα μετατραπεί και σε χώρα υποδοχής, δεχόμενη μετανάστες ή/και παλιννοστούντες, κυρίως από τις χώρες του πρώην ανατολικού μπλοκ και της δυτικής Ασίας. Η εξέλιξη αυτή δε μπορούσε να αφήσει αδιάφορη την εκπαίδευση, καθώς χιλιάδες νέοι μαθητές με διαφορετικό γλωσσικό και πολιτισμικό παρελθόν μπήκαν και μπαίνουν στα ελληνικά σχολεία. Αρκετοί από αυτούς τους μαθητές φοιτούν και στο Ολοήμερο Σχολείο και, μάλιστα, με αυξημένη αναλογία σε σχέση με τους γηγενείς.

Για τους μαθητές αυτούς οι ώρες της μελέτης στο Ολοήμερο Σχολείο έχουν ξεχωριστή σημασία, καθώς δεν έχουν καμία βοήθεια στο σπίτι τους, επειδή, κατά κανόνα, οι γονείς τους δεν κατέχουν σε ικανοποιητικό βαθμό την ελληνική γλώσσα. Επιπλέον, μέσα από τις δραστηριότητες του Ολοήμερου Σχολείου επιτυγχάνεται η ομαλότερη ένταξή τους στο νέο περιβάλλον και τη σχολική τάξη.

Όπως προκύπτει από έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί στον ελληνικό χώρο (Μίτιλης, 1998: 156), οι νεοεισελθόντες στην τάξη αλλοδαποί μαθητές αντιμετωπίζονται αρνητικά από τους γηγενείς συμμαθητές τους και χαρακτηρίζονται μονοδιάστατα ως «ξένοι», αδιαφορώντας για τις όποιες ιδιαιτερότητες ή/και ικανότητες των μαθητών αυτών. Για να «σπάσει» αυτή η μονοδιάστατη θεώρησή τους πρέπει να γίνει διασταύρωση κατηγοριακών υπαγωγών (Deschamps – Doise, 1979) και ανάμειξη σε, όσο το δυνατόν περισσότερες, δραστηριότητες του Σχολείου. Το Ολοήμερο Σχολείο λοιπόν προσφέρεται για τέτοιες δραστηριότητες και ομαδοποιήσεις, μέσα από το θεατρικό παιχνίδι, τη μουσική – μουσικοκινητική αγωγή, τις αθλητικές δραστηριότητες κλπ., οι οποίες μπορούν να συμβάλουν στην ομαλή ένταξη και αποδοχή των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών από την πλειοψηφία των γηγενών μαθητών.

Απαραίτητες προϋποθέσεις για την επιτυχία αυτής της προσπάθειας είναι η ευαισθητοποίηση του εκπαιδευτικού σε θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, η παροχή ίσων ευκαιριών σε όλους τους μαθητές και η καταπολέμηση των, όποιων, αρνητικών στερεοτύπων και προκαταλήψεων που, πιθανόν, να έχει κι ο ίδιος (Jones & Sigall 1971).

E. Βιβλιογραφία

Κολιάδης, Εμ. (2002) *Γνωστική Ψυχολογία, Γνωστική Νευροεπιστήμη και Εκπαιδευτική Πράξη*. Αθήνα.

Ματσαγγούρας, Ηλ. (1998). *Η σχολική τάξη (Χώρος, Ομάδα, Πειθαρχία, Μέθοδος)*. Αθήνα: Γρηγόρη.

Μίτιλης, Αχ. (1998) *Οι μειονότητες στη σχολική τάξη. Μια σχέση αλληλεπίδρασης*. Αθήνα: Οδυσσέας.

Παπαστάμου, Στ. (1990). *Διομαδικές σχέσεις*. Αθήνα: Οδυσσέας.

Πυργιωτάκης, Ι., Αλπέντζου, Ολ. (2002). *Ο σχολικός χώρος και η παιδαγωγική του διάσταση. Ολοήμερο Σχολείο - Λειτουργία και προοπτικές*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Deschamps J.C. & Doise W. (1979) *Crossed category membership in inter-group relations, in Tajfel H. (Ed.) Differentiation between social groups*. London: Academic Press.

Greenfield, P. (1988). *Μέσα ενημέρωσης και παιδιά*. Αθήνα: Κουτσομπός.

Jones E.E. & Sigall H. (1971) *The bogus pipeline: A new paradigm for measuring affect and attitudes*. Psychological Bulletin.

Rosenthal R. & Jacobson L. (1968). *Pygmalion in the classroom: Teacher Expectations and Pupil's Intellectual Development*.